

La Ruta de pedra en sec

Ses voltes d'en Galileu.
L'itinerari de la neu

Edita
Consell de Mallorca. Fodesma
General Riera, 111. 07010 Palma.

© del text, disseny, dibuxos i fotografies
Consell de Mallorca. Fodesma

Autors

coordinació: Antoni Reynés Trias

del text: Tomàs Vibot Railakari i Antoni Reynés Trias

del disseny i dibuixos: Pep Muñoz "Vasco"

de les fotografies: Antoni Reynés Trias, Martí Mayol Serra

Amb l'assessorament de: Antoni Gorries

impremta:

Gràfiques Son Espanyolet

Dipòsit legal: PM 743-2003

La Ruta de pedra en sec

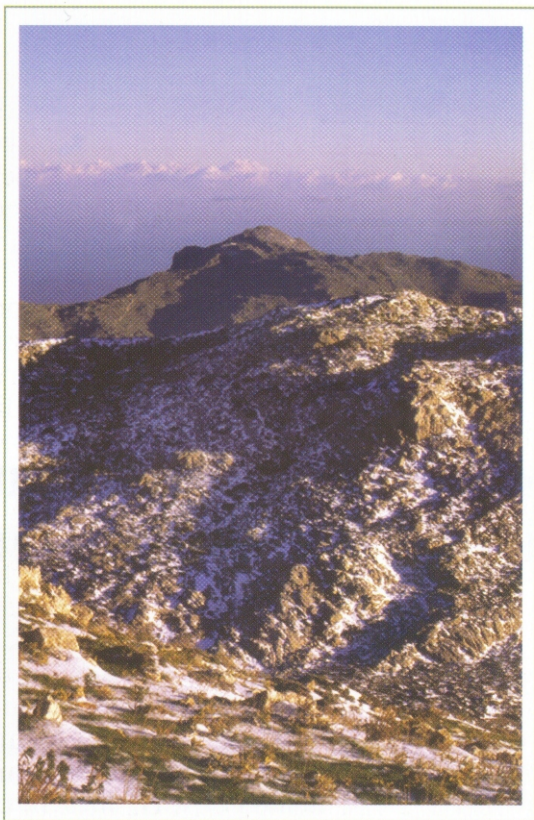
Ses voltes d'en Galileu. L'itinerari de la neu

Consell de
Mallorca

Departament de Promoció
i Ocupació
FODESMA

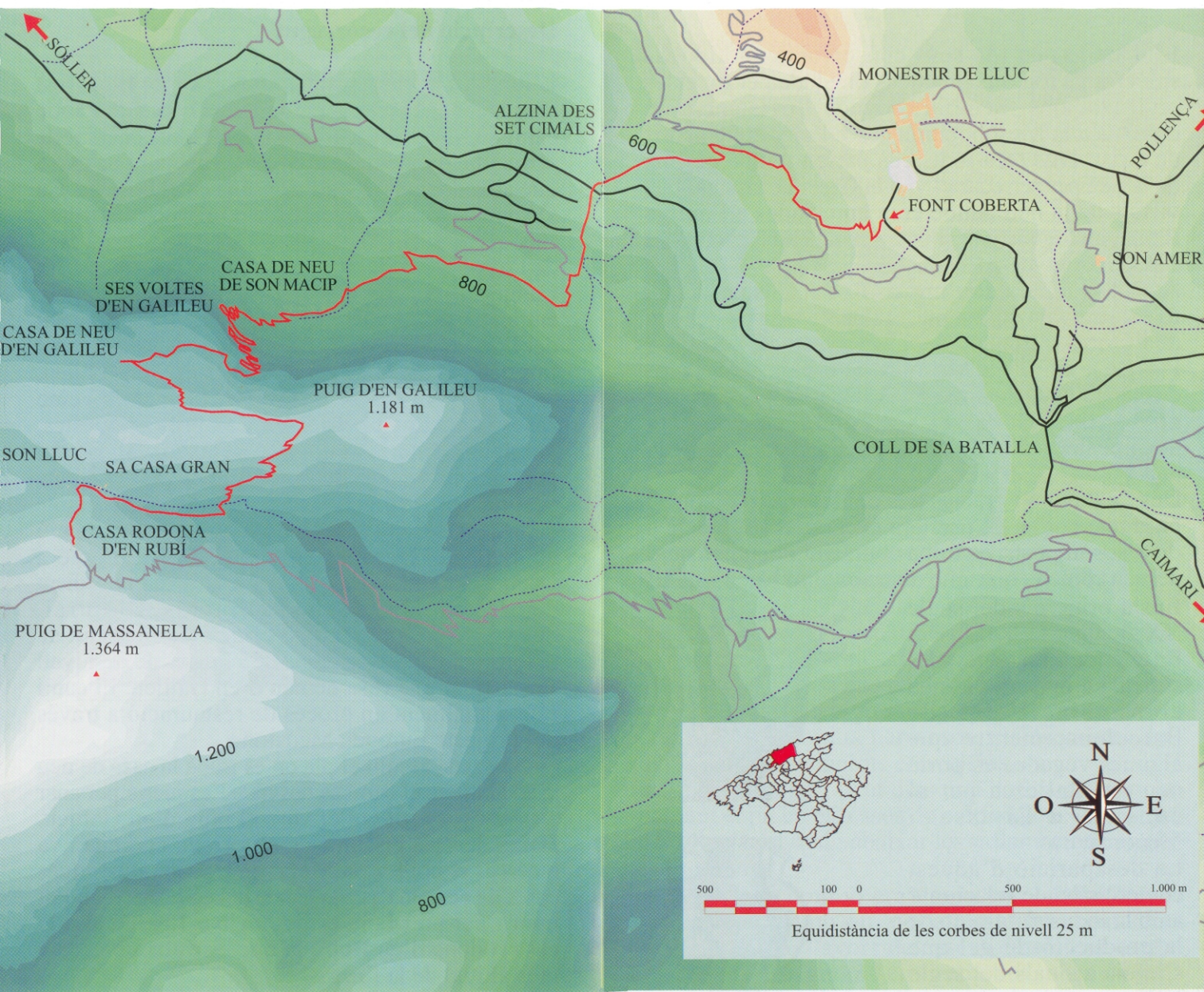

Descripció del recorregut

L'itinerari té el seu inici al monestir de Lluc, just vora la font Coberta. A partir d'aquí comença l'antic camí de Sóller. El seguim i poc després el camí de ferradura –empedrat– dóna pas a un camí de carro que abandonam per endinsar-nos en el bosc de Cas'Amitger. Pujam per un sender altra volta empedrat, fins que creuam la carretera C-710, un poc abans de l'alzina des Set Cimals.

Caminam ara pel bosc i, després de passar un portell, entram en la finca de Son Macip-sa Mola, propietat del Consell de Mallorca. Resseguim la pista forestal fins que arribam a l'inici de ses voltes d'en Galileu, on a la part dreta hi trobam la primera de les cinc cases de neu que existeixen a la finca. Aquestes, juntament amb les altres existents al voltant del puig de Massanella, constitueixen un dels conjunts destinats a l'explotació de la neu més importants de la serra de Tramuntana. Per tot això i a petició de FODESMA –Departament de Promoció i Ocupació–, s'ha incoat per a aquesta àrea l'expedient de declaració de Bé d'Interès Cultural. Ses voltes d'en Galileu descriuen tot un seguit de revolts per superar gairebé 250 metres de desnivell fins arribar a la casa de neu d'en Galileu. El camí està actualment en procés de restauració a través del Projecte Europeu Medstone.

Una vegada assolit el pla on es troba la casa de neu d'en Galileu, el camí es desvia a l'esquerra per anar a trobar un petit collet vora el puig d'en Galileu. Baixa després en direcció al torrent, el creua i va a cercar el coll de sa Mola, on trobam altres dues cases de neu, una a cada banda del coll. Des d'aquest punt i per un tirany es pot arribar finalment a la casa rodona d'en Rubí, la que es troba ubicada a més altitud de la finca.

La neu al llarg del temps

L'ús de la neu i la seva conservació en dipòsits subterranis fou una pràctica coneguda per diverses civilitzacions. Sembla provada l'existència de dipòsits a la Mesopotàmia cap a l'any 2000 abans de Crist. Diverses fonts ens parlen també de l'ús de la neu per refredar el vi a la Grècia Clàssica. Les virtuts de la neu també eren apreciades a l'antiga Roma, on l'emmagatzemaven en dipòsits subterranis i la recobrien de palla.

Amb la caiguda de l'imperi Romà l'ús de la neu fou conservat en gran mesura pels diversos imperis de l'Orient mitjà.

Pel que fa a l'illa de Mallorca, es coneix l'existència de caps de refredar ja en el segle XIV encara que no és fins al segle XVI quan es constata documentalment i de manera clara el consum de la neu.

Des de llavors i gràcies a la consideració d'aquest producte com a de primera necessitat i subjecte a diversos impostos, es troba abundant documentació del seu comerç, que amb diversos alts i baixos arribà fins a principis del segle XX.

En anys de poques nevades s'arribà a importar la neu amb vaixell des de Barcelona, mentre que algunes vegades es portà neu de Mallorca per al consum d'Eivissa i Menorca.

La desaparició d'aquest comerç s'ha de relacionar amb la industrialització de la producció de gel que s'inicià a finals del segle XIX.

*Recipient per refredar el vi
(Grècia s. V a.c.)*

Dels capítols de la neu

“Que sempre que el Obligat tindrà neu per las vilas encare que sia per pocs dias se entenga que no ha de faltar en tot lo any en la Ciutat de tal manera que abentsa venut neu quolsevol dia en alguna Vila y faltant després de la Ciutat bastara per yncórrer en dita pena de L.” Any 1656.

La neu en la medicina

Des de molt antic foren usats el fred i l'aigua freda per combatre malalties. Entre els usos terapèutics més habituals de la neu en destacaven els següents:

- Mesclada amb aigua servia per baixar la febre, combatre els vòmits nerviosos, els espasmes del diafragma i els singlots convulsius.
- El gel capolat i ficat dins una bufeta era aplicat damunt el pit en els casos de palpitations violentes, per alleujar el mal i abaixar les inflamacions en els cops i bonys.
- Mesclada amb vi era usada com a tonificant.
- Barrejada amb oli, per alleujar les cremades.
- Amb oli de llavors de cascall i cera era usada com a refrigerant en cremades, socarrades, encalentides de la pell, etc.

PUIG DE MASSANELLA

COLL DE SES CASES DE SA NEU

SERRA DES TEIXOS

CASA RODONA D'EN RUBI

PUIG D'EN GALILEU

SON LLUC

SA CASA GRAN

CASA DE NEU D'EN GALILEU

SES VOLTES D'EN GALILEU

CASA DE NEU DE SON MACIP

CAIMARI

COLL DE SA BATALLA

ALZINA DES SET CIMALS

SON AMER

FONT COBERTA

SÖLLER

POLLENÇA

LLUC

La neu en la gastronomia

Inicialment les especialitats elaborades per a l'ús gastronòmic eren molt simples, però quan el consum es generalitzà, cap a la segona meitat del segle XVIII, les varietats es perfeccionaren i aparegueren les primeres vendes ambulants –a càrrec de comerciants valencians– i la possibilitat d'assaborir-les als cafès i a les neveries. Els productes més coneguts eren:

Esterquinos

- L'aigua llisa: aigua refredada amb neu amb unes gotetes de llimona sucada.
- L'aigua de canyella: neu amb canyella capolada i sucre.
- L'aigua dolça: neu i sucre.

- El vi de neu: neu mesclada amb vi prim.
- Els gelats: mitjançant les capses de refredar es fabricaven gelats a partir d'una determinada quantitat de neu més sucre, afegint-hi la matèria (llimona, ametla ...). Segons aquesta quantitat de sucre, els gelats eren de *primera classe* i de *segona*. Per a la presentació se solia emprar un motle, anomenat *esterquino*, que s'obria en dues parts i que tenia forma de pinya, d'aucell, de peix, etc... Les especialitats més corrents eren: *valesquins*, *cremes*, *biscuits*, *ponxes* i *escumes*. El gelat a domicili o a altres interessats es transportava dins uns recipients dits *bombes de refredar*.

Bomba de refredar

Recepta

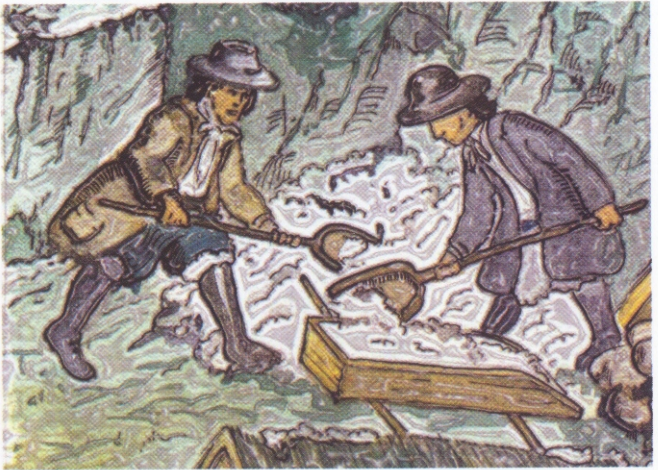
Escuma de llimona

Aigua		2 i ½ litres
Sucre superior	4 unces	(1 kg 500 gr)
Suc de llimona		16 centilitres
Cloveia de llimona		1, molt petita
Blancs d'ou		4

Com es fa?

Es posa dins una ribella de terra l'aigua, el sucre, el suc de llimona i la clovella; es fa fondre i amb un esclafador es capola la clovella, perquè deixi l'essència de la llimona, que dona un gust molt agradable al gelat. Després es gela, i quan estigui, es baten els blancs, es treu la bomba dins la neu, s'hi mesclen els blancs, ben mesclats i molt pastats amb l'espàtula, i tot d'una, es torna a posar la bomba dins la neu per fer-ho espessir un poc més i es torna a pastar amb l'espàtula, perquè així és molt més fina.

(font: Jaume, Mateu: *Llibre de Gelats i Quemuyars*)

Com es recollia?

El procés de recollida començava per la neu que es trobava més propera a la casa. S'empraven pales, esparteres, senalles, gavetes i esportins; amb aquestes eines feien caramulls de neu que es transportaven fins al dipòsit amb civeres i portadores. Un cop a dins, introduïda a través del portal i de les bombarderes, els nevaters la pitjaven amb els peus

durant unes tres hores per tal de transformar-la en gel. Aconseguït això, la capa –dita *sostre*– es tapava amb càrritx i el procés tornava començar per aconseguir diverses capes que es sobreposaven fins arribar a la darrera, la qual es cobria amb sal, cendra i amb una gruixada capa de càrritx i branques. Finalment, se segellava la casa fins a principis d'abril, moment en què les colles de nevaters i jornalers l'extreïen per baixar-la a Ciutat.

Glosa

*Pitgen sa neu, pitgen sa neu,
i tots estan dins ses cases;
peguen potades, peguen potades,
en Toni, en Xisco, en Joan i n'Andreu.*

Com es transportava i a on?

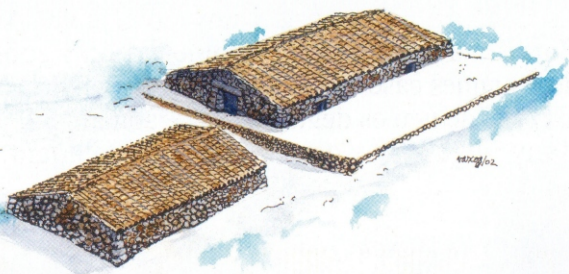
Les cases de neu estan situades a llocs de difícil accés, per la qual cosa s'hagueren de construir camins de ferradura per arribar als dipòsits més llunyans. Un cop tallats i trets els *pans de neu* (blocs més o manco compactes) i embolicats dins càrritx, la neu era baixada de nit des de les cases amb muls o ases amb unes beaces especials dites *portadores* fins als

pobles. Des d'allà, ja mitjançant carros, era duta als pobles o als dipòsits de Ciutat. En alguns casos excepcionals, el transport cap a la capital es feia directament en carro, ja que els dipòsits es trobaven prop o dins el mateix nucli urbà.

Què és una casa de neu?

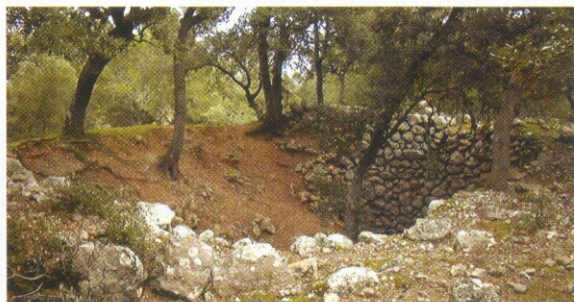
Una casa de neu és el dipòsit on s'emmagatzema la neu i on es conserva el màxim temps possible fins que arriba l'època de consum. El dipòsit pròpiament dit pot ésser un avenc lleugerament modificat o un clot artificial folrat de pedra en sec. En aquest últim cas la seva coberta podia ser d'un o dos aiguavessos i presentava diverses obertures –un o dos portals i les bombarderes– que eren

tapades hermèticament quan s'hi havia abocat la neu. Al voltant del dipòsit hi havia pous i fonts per abastir-se d'aigua; el porxo dels nevaters, on s'hi resguardaven els treballadors i les seves bísties, i els marges i parets que tenien, entre altres funcions, la de retenir la neu i fer més fàcil replegar-la.

Casa de neu de Son Macip

És una de les primeres cases de neu documentades,

ja que apareix als textos de l'any 1616. La notícia que l'any 1786 les instal·lacions estaven en runes podria indicar un abandonament primerenc. De l'estructura, que dibuixa una planta el·líptica, només en sobresurten les parets de llevant. Molt a prop del conjunt es troben un rústic porxo de nevaters de planta rectangular i les restes d'algunes marjades i parets.

Casa de neu d'en Galileu

Es construí a partir de l'any 1692 quan Antoni Català "Galileu" es comprometé a fer i construir de nou unes cases de neu a la muntanya de la Mola. La casa de neu es degué aixecar ràpidament, ja que l'any següent ja estava en funcionament. Fou

abandonada definitivament l'any 1908. La casa de neu té planta el·líptica i gràcies a les parets que resten en els capçals es dedueix que la coberta era a doble vessant. Conserva una de les bombarderes –finestró per on s'abocava la neu– amb una llinda de fusta. Molt a prop hi trobam el porxo de nevaters, de grans dimensions, i que antigament estava cobert de teules. Un poc més amagat es troba el petit pou sense coll d'on s'abastien d'aigua els nevaters.

La casa Gran

El dipòsit es troba per primer cop documentat el 1637. Presenta una planta rectangular amb els laterals curts arrodonits. Es destria la resta d'alguna de les lloses que formaven part de les bombarderes. Al lateral llarg del nord-est, i al lateral curt es poden veure les restes dels portals. El conjunt presenta dues marjades i les restes del porxo dels nevaters de planta rectangular i cobert a una sola vessant. En destaquen els diferents paredats del dipòsit de neu, indicatiu de les successives reparacions.

Casa de neu de Son Lluc

Apareix documentada per primera vegada el 1711, quan el propietari de la Mola i Joan Sastre "de Son Lluc" acorden construir-la en règim d'establiment. Té una planta el·líptica, compta amb les restes de tres bombarderes i dels brancals. És notable el marge corbat que serveix per sostenir-la. No molt enfora, hi ha un petit pou i, al costat oposat, el porxo dels nevaters, de planta rectangular i amb el sostre esbucacat.

Casa rodona d'en Rubí

La trobam sota el punt cimbal de la serra des Teixos, al lloc anomenat les balmes de Massanella. El primer cop que apareix documentada és el 1637 i fou radicalment reformada el 1725. Presenta una planta quasi el·líptica amb la cara de llevant corbada. Sembla que el porxo de nevaters aprofitava una balma dels penyals propers, encara que avui tan sols s'hi poden observar lleus indicis.

Consell de
Mallorca

Departament de Promoció
i Ocupació
FODESMA

Recite II ERDF - Art. 10

Projecte europeu

MEDSTONE